

BUITEN

16^E JAARGANG N^O. 30.

ZATERDAG 29 JULI 1922.

Foto C. Seenberg.

GEZICHT OP DEN TOREN DER GROOTE- OF LIEVE VROUWEKERK TE BREDA.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

GEZICHT OP DEN TOREN TE BRED A, ILLUSTRATIE	BLZ. 349
EURYALE, DE ONSTERFELIJKE, UIT HET ENGELSC	
VAN CARLTON DAW E (7)	„ 350
DE BLOEMENTUIN, DOOR N. V.	„ 351
OVER HOFJES IN 'T ALGEMEEN EN HET VENETIA-	
HOFJE TE AMSTERDAM IN 'T BIJZONDER, DOOR	
J. SCHUITEMAKER CZ.	BLZ. 352—353
OVER DEN GODSDIENST DER BATAKKERS, NAAR HET	
NOORSCH VAN DR. W. SCHENCKE.	BLZ. 353
WAF—WAF.....SIS—SIS, DOOR R. V. O. GEÏLL.	BLZ. 353—358
DE TWEE GETROUWEN, DOOR H. E. KUYLMAN.	BLZ. 356
DE HELPOORT TE MAASTRICHT, DOOR J. VAN DE	
VENNE	BLZ. 358—359
WAT IS INSTINCT? DOOR C. BINGHAM NEWLAND	
(VERVOLG)	BLZ. 358
NAAR DE KERK, ILLUSTRATIE	BLZ. 359
WIJNVERKOOPEERS IN DE CAMPAGNA BIJ ROME,	
ILLUSTRATIE	„ 360
REGENDAG (GEDICHT), DOOR D. A. FOSTEMA	„ 360

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

EURYALE, DE ONSTERFELIJKE.

EEN ROMAN VAN HET HEDEN EN VERLEDEN.

Uit het Eng'esch van CARLTON DAW E.

7)

(Geautoriseerde vertaling).

In de rol van een bescheiden mensch vertoonde P. G. Greenshaw een geheel nieuwe zijde in het karakter van die alom gevreesde persoonlijkheid. Als er iemand was, die minachting had voor onwetendheid, was het wel de beroemde oudheidkenner. Maar hij wilde hier niet verder op ingaan, ofschoon het hem heel wat waard zou zijn geweest er bij te zijn als zij den Professor een lesje gaf.

„Weet u dan wie dat is?” Hij wees met zijn hoofd in de richting der buste.

„Admetus, de zoon van Pheres”.

Zij antwoordde zonder eenigen twijfel te doen blijken en zonder eenig verzon van geleerdheid. Zij sprak, zooals hij gesproken zou hebben als hij het portret van een wèlbekend, maar ongenoemd staatsman in een etalageraam zou zien hangen. Die combinatie van alledaagschheid met wat leek op occulte wetenschap, kwam hem bijna griezelig voor.

„Ik moet tot mijn leedwezen erkennen, dat ik op dit gebied totaal onbekend ben,” verklaarde hij, „maar wie was Admetus, de zoon van Pheres?”

„Vriend en metgezel van Jason, die met hem op zoek ging naar het Gulden Vlies”.

„U spreekt met groote zekerheid”.

Waarom zou hij haar niet het plezier doen dit spelletje mee te spelen? Het was op zijn manier heel amusant, al was het ook wat excentriek. Bovendien leek het hem toe, dat het eens zoo groote verstand van zijn vereerden oom verduisterd werd.

„Waarom niet, als ik het toch weet?”

„Maar hoe kunt u dat weten?” vroeg hij.

„Ik heb hem te Colchis gezien, op het huwelijksfeest van Jason en Medea”.

„Bij Jupiter! dat is kras!”

„Jupiter!” herhaalde zij, blijkbaar verbaasd hem die godheid te hooren aanroepen.

Hij keek haar aan met een blik van ongeloovige nieuwsgierigheid. Meende zij werkelijk wat ze zei, of was het een kinderachtige poging hem te mystificeeren? In het eerste geval was de gedachte te afschuwelijk om te gelooven; de tweede mogelijkheid leek harer onwaardig; want als zij werkelijk in al die vreemde fantasieën geloofde, dan was zij gek geworden door overmaat van geleerdheid. Die gedachte vervulde hem met een gevoel dat nauw verwant was aan angst. De bleeke sereniteit van haar prachtig gevormd gelaat joeg hem bijna schrik aan. Niets deed vermoeden, dat zij iets anders had gezegd dan de allergeeueste dingen. Haar oogen waren kalm, wijd geopend, helder kijkend en levend door een verstandelijke zelfbeheersching, die hem vervulde van allerlei vreemdsoortige gevoelens. Was het mogelijk dat aan dit wonder-schoone schepsel de grootste goddelijke gave onthouden was?

„Euryale!”

„Wat is er, Bobbie?”

Dat heel gewone antwoord, zoo echt menscheijk, gaf hem een heerlijk gevoel van verlichting. Het was normaler, gewoner, mooier dan alle hoogdravende redeneeringen uit de klassieke litteratuur.

„Herinner je je hoe je mij den eersten keer begroette?”

„Op mijn Argo?”

„Argo?” herhaalde hij. „O, ja!” Hij glimlachte nu. „Zei je daarom, dat ik de oogen en den neus van Jason had?”

„Neen.”

„Waarom zei je het dan?”

„Omdat het zoo is. Zijn haar had ook dezelfde kleur en golfde bij de slapen evenals bij jou.”

„Euryale,” zei hij, „dit is natuurlijk allemaal heel amusant en ook wel een beetje interessant.” Hij deed erg zijn best om zowel beleefd als waardig te spreken. „Maar vindt je niet, dat je 't wel een beetje overdrijft? Ik wil gaarne toegeven, dat ik bij jou vergeleken een domoor ben op het gebied van klassieke letteren. Het spijt mij dat ik het zeggen moet, maar de eerlijkheid gebiedt het. Maar tusschen ons gezegd als goede vrienden, hoe wil je eigenlijk, dat ik een dergelijke manier van spreken beschouw?”

„Wat voor 'n manier van spreken, Bobbie?”

„Nu ja, al dat gepraat over de legendarische helden van het oude Griekeland, en zoo,” zei hij aarzelend. „Ik geef toe, dat je hun levensgeschiedenis op je duimpje kent — en het zijn heel mooie duimpjes, Euryale, maar als je zoover gaat, dat je beweert al die goden en half-goden persoonlijk te hebben gekend — dan zou ik zoo zeggen: eisch je niet een beetje te veel van mij?”

„Te veel waarvan?”

„Vertrouwen, geloof — noem het hoe je wilt. Kies zelf het juiste woord, geef het zelf den waren naam. In 't Grieksch of in 't Engelsch beteekent 't hetzelfde.”

„Ik begrijp je niet, Bobbie; je lijkt me soms heel vreemd.”

Vreemd! Het leek grappig, dit woord door haar te hooren gebruiken.

„Maar begrijp je dan niet, dat wat je me daar allemaal vertelt de zonderlingste, gekste dingen zijn, die ooit buiten een —”

Hij zweeg plotseling, daar hij voor de eerste maal echte treurigheid in haar oogen zag.

„Mijn beste Euryale, misschien ben ik een dwaas, laten wij zegen waarschijnlijk, of je houdt me er voor—”

„Mijn beste Bobbie, ik vind je heel verstandig, veel verstandiger dan Peter Greenshaw, die zelf niet wist hoe onwetend hij was.”

„Maar als je me voor verstandig houdt, hoe kan je dan verwachten, dat ik al die dwaasheden voor ernst zal opnemen?”

„Dwaasheden! Ik zou geen dwaasheden kunnen zeggen. Zou je me misschien duidelijk willen maken wat je bedoelt?”

„Och, je weet best wat ik bedoel!” antwoordde hij, als een jongen, die kwaad was. „Dat je doet alsof je persoonlijk al die menschen gekend hebt, die wij alleen uit sagen en legenden hebben hooren noemen, die alleen in de verbeelding bestaan hebben.”

„Hoe weet je dat?”

„Dat zegt ons het gezonde verstand.”

„En toch geloof je in Christus?” zei ze.

„Dat is heel wat anders.” Hij voelde dat hij in de knel zat.

„Bovendien heb ik Hem niet gekend. Ik heb Hem nooit

gezien. Jij spreekt, alsof je menschen gekend hebt, die geleefd hebben duizenden jaren voor Hij geboren is."

„Leeft er op het oogenblik niemand, die Hem gekend heeft?"

„Geestelijk, misschien, maar niet persoonlijk. Je bent slim, Euryale, maar daardoor laat ik mij niet van mijn stuk brengen. Op het oogenblik is niemand in leven, die de kruisiging gezien heeft."

„Hoe weet je dat?"

„Haar optreden irriteerde hem; het was een makkelijk en goedkoop trucje om zich uit een onhoudbare positie te redden."

„Iemand, die zou beweren, dit zelf te hebben gezien, zouden wij —"

„Gek noemen? Maar bedenk, dat zelfs zij, die Hem gezien hebben, niet in Hem hebben geloofd. En is alle wijsheid der eeuwen vervat in wat wij om ons heen zien? Wat ik je gezegd heb, moge je vreemd, ongelooflijk toeschijnen; toch schijnt het mij toe waar te zijn, anders zou ik het niet zeggen. Ik heb geen enkele reden je wat voor te liegen. Soms... haer stem werd zacht en zij sprak op die zonderlinge, eentonige manier, die aanduidde, dat zij zich niet langer bewust was van de plaats waar zij zich bevond, alsof zij tot zichzelf sprak, of tot een onzichtbaren toehoorder — „zie ik de dingen om mij heen slechts flauwtjes, alsof zij ver weg waren, verborgen achter den nevel, die hun aanwezigheid voor mij vervaagt. Dan weer schijnt de zon en ik zie duidelijk en weet. Maar veel dat duidelijk voor mij moet worden, blijft verborgen of wordt mij slechts gedeeltelijk onthuld. Mijn zinnen zijn slechts half ontwaakt; ik tracht de dingen te grijpen en vind slechts de leege ruimte. Toch weet ik dat eens de dag zal komen, waarop alles licht zal zijn als de zon, en ik triomfantelijk zal oprijzen boven alle moeilijkheden."

Voor alle goud ter wereld had hij haar gedachtengang niet durven onderbreken met nietszeggende woorden. Terwijl hij met de oogen haar gezicht verslond, dat hem toescheen als een gelaat van marmer, dat leven was ingeblazen, keek hij naar haar als betooverd, aan de aarde ontrukkt. Een nooit gekend gevoel maakte zich van hem meester. Hoe hij er zich ook tegen verzette, hij kreeg het gevoel opgenomen te worden en weggedragen achter de bergen van nevel, waarvan zij had gesproken, en daar zag hij haar in volle majesteit, in marmerblankheid met roode lippen, een godin met een blinddoek voor de oogen, haar prachtige handen uitgestrekt, als tastend naar den rechten weg.

Met een schok kwam hij tot zichzelf. Hij lag op zijn knieën aan haar voeten en kuste die blanke handen.

Zij waren koud als marmer!

ZESDE HOOFDSTUK.

VAN DEN INDRUK, DIEN EURYALE OP ANDEREN MAAKTE;
VAN DEN TWIJFEL DAARAAN; VAN HET DANSEN VAN DIA.

Irene zei, dat het winkelen een groot succes was geweest, tot op zekere hoogte; waarmee zij te kennen wilde geven, dat, hoewel Euryale zich heel goedig had laten raden en leiden, zij een totale afwezigheid van enthousiasme in de heele zaak had betoond. Dit was natuurlijk niet zooals het wezen moest, maar zij hoopte wel, dat het een volgenden keer beter zou gaan.

Het had haar eenige moeite gekost haar protégé van het nut van een hoed te overtuigen. Euryale scheen heelemaal niet ingenomen met de verschillende „creaties" van de modezaken, die haar in zoo ruime mate werden voorgelegd, maar met die hautaine onverschilligheid, die haar eigen was, had zij Irene's raad zonder tegenkanting aanvaard; wij mogen hierbij voegen, met zeer bevredigend resultaat.

„Maar zij schijnt geen flauw idee te hebben van de waarde van geld," luidde de treurige klacht, „en dacht er nooit over het geld, dat teruggegeven werd, op te nemen. Als ik 't niet gedaan had, zou ze 't zoo op de toonbank hebben laten liggen. Is ze heel rijk?"

„Ik geloof, dat ze geen sou bezit."

„Lieve Hemel!"

„Oom Peter is haar bankier."

„En ze geeft het geld van een ander zóó uit! Ik vind, dat dat niet te pas komt."

„Zij schijnt zoo haar eigen ideeën hieromtrent te hebben."

„Dat blijkt".

„Wij kunnen niet verwachten dat zij net zoo over alle dingen zal denken als wij. Bedenk, dat zij uit een vreemd land komt en de zaken uit een heel ander en origineel oogpunt beschouwt."

Hij wist dat die redeneering zwak en onlogisch moest klinken, maar hij dorst geen uiting geven aan de gedachten, die hem verontrustten.

„Alles goed en wel," zei ze, „maar is geld niet in alle landen hetzelfde?"

Hij meende van wel.

„Het zou interessant zijn....." merkte ze op.

„Wat?"

„Om te weten, wie ze eigenlijk is. Ik ben natuurlijk niet nieuwsgierig — nou ja, niet erg — en ik geloof ook wel, dat verschillende landen verschillende gebruiken hebben." Zij probeerde het zoo zacht mogelijk te zeggen. „Maar zeg me nu eens eerlijk wat jij er van denkt."

„Waarom?"

Hij wist zeer goed, dat hij er om heen draaide, dat hij een niet geheel geslaagde poging deed om zijn ware gedachten te verzwijgen, in één woord, dat hij zijn best deed, iets te verheimelijken. Hij wou Euryale niet ronduit van aanstellerij beschuldigen. Want in zijn hart geloofde hij niet, dat ze aanstellerig was. Maar hoe kon hij anderzijds zinspelen op de eenig andere mogelijkheid? Als hij Irene vertelde, dat hun vreemdsoortige gast in vollen ernst beweerde, dat zij menschen had gekend, die in langvervlogen tijden hadden geleefd, zou dat gelijk staan met het afleggen van een verklaring, die Euryale binnen den kortst mogelijken tijd in een krankzinnigengesticht zou brengen.

„Dat is juist wat ik zou willen weten," antwoordde zij.

„Je wordt raadselachtig, lieve kind."

„Bobbie", zij schoof dichter naar hem toe en stak haar arm in den zijnen, „ik weet, dat 't je gek klinkt en dat je me een domme gans zult vinden."

Hij gaf haar arm een geruststellend drukje.

„Maar ofschoon ik Euryale heel erg bewonder, ben ik toch ook een heel klein beetje bang voor haar."

„Maar dat zou toch erg dwaas van je zijn."

Goed beschouwd vond hij het eigenlijk niet zoo'n groote dwaasheid; of misschien had Irene niet het juiste woord voor haar gevoel gekozen. *(Wordt vervolgd).*

DE BLOEMENTUIN.

Onze klimplanten zijn nu niet meer te temmen. Iederen dag zien we ze hooger en verder gaan, en vooral nadat er nu zoo veel regen is gevallen, hebben ze nergens gebrek aan. We moeten ze juist nu wat helpen door ze steun te verschaffen. De meeste klimplanten kunnen zich zelf aardig helpen; zoo hebben b.v. de wilde wingerd (*Ampelopsis*) en *Clematis* ranken, terwijl we bij den klimop (*Hedera Helix*) hechtwortels vinden. Ook de minder bekende *Bignonia* heeft hechtwortels. De *Lathyrus* en *Erwten* hebben aan het einde van den algemeenen bladsteel een rank, die de plaats van eindvinblad inneemt. De *O.I. Kers* redt zich door de bladsteel, die zich kan krommen en zich ook draaiend om stokken of takjes naar boven werkt. De *Kamperfoelie* (*honicera*), *Blauwe Regen* (*Glycine*) en *Aristolochia* klimmen, door zich om de takken of stammen van andere gewassen heen te draaien. Toch dienen we door deze verschillende manieren van klimmen, juist terdege uit te kijken welke soorten van klimplanten we moeten nemen. Hebben we steenen muren, schuttingen of doode boomen dan nemen we het beste de *Ampelopsis Veitchii*, de *Hedera* of *Bignonia*, die zonder onze hulp met het grootste gemak naar boven gaan. Nemen we voor deze muren b.v. *Clematis* of *Kamperfoelie*, dan moeten deze beslist onze hulp hebben, willen ze kunnen klimmen. Zoo zien we dat we bij de keuze van klimplanten met oordeel moeten te werk gaan. Toch is het aan te bevelen daar waar het mogelijk is, klimplanten te gebruiken. Hoe mooi is in het najaar de *Ampelopsis* met het roode en gele blad, ook de *Amp. Veitchii* die in 't najaar blauw blad heeft, is zeldzaam mooi. Verkiezen we liever een klimplant met mooie bloemen, dan nemen we de *Bignonia*, *Glycine* of *Clematis*. Vooral bij de *Clematis*soorten zijn mooie variëteiten, zoo zijn de *Clem. Jackmanni* met hun blauwe bloemen als klimplanten al bijzonder mooi. Juist die blauwe bloemen tusschen dat groen blad geven het geheel zoo'n prachtig aanzien. Laat het een aansporing zijn, om er voor te zorgen dat daar waar 't mogelijk is geen klimplant meer ontbreekt.

Foto C. Steenbergh.

DE BINNENPLAATS VAN HET VENETIA-HOFJE TE AMSTERDAM.

OVER HOFJES IN 'T ALGEMEEN EN HET VENETIA-HOFJE TE AMSTERDAM IN 'T BIJZONDER.*)

BEHALVE om hun voortreffelijke boter en kaas zijn de Hollanders altijd vermaard geweest om hun liefdadigheid. Dat was in vorige eeuwen het geval en 't is nog zoo. Tegenwoordig b.v. kan geen Hollander in Oostenrijk of Hongarije z'n neus in 't publiek laten zien, of hij wordt al spoedig omringd door 'n aantal dankbare en bewonderende menschen, die hem op de handen zouden willen dragen, eenig en alleen omdat hij komt uit 'n land, waar zoo veel beste, brave, liefdadige menschen wonen. Het schijnt haast 'n sport, dat verzamelen van liefdegaven, en er gaat zoo ongeveer geen dag voorbij, waarop niet de argelooze wandelaars in onze steden worden belegerd door aanminnige dames, die met haar lieve glimlachjes en rammelende busjes de straten onveilig maken. Geen volk ter wereld schijnt in zóó hevige mate bevangen te zijn van de idee, dat geven zaliger is dan on!vangen.

„Wat gij den arme geeft, leent gij den Heer”.

Multatuli vraagt sarcastisch: „Tegen hoeveel procent?” En hij wilde daarmee zeggen, dat er onder de milde gevers menschen waren, die, in den vorm van 's Hemels gunst, goede rente verwachtten van het geschonken kapitaal. Het is wel mogelijk, dat er onder de stichters en stichtsters, erflaters en erflaatsters, aan wie wij het groot aantal liefdadigheidsgestichten danken, dat ons land telt, wel enkelen geweest zijn, die eigen grootheid en roem zochten. Maar later we ons liever niet in die kwestie verdiepen, gedachtig aan de uitspraak: „Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt”.

Onder de instellingen van liefdadigheid, die monumenten, die getuigenis afleggen van de liefde tot ongelukkige en behoeftige medemenschen, zijn de Hofjes 'n speciaal Hollandsch verschijnsel. Vooral in de groote koopsteden worden er een groot aantal aangetroffen. In den tijd van Wagenaar (2e

helft der 18e eeuw) waren er in Amsterdam alleen 28. In „'t Heerenboekje” worden er voor *onzen* tijd 'n half honderd aangegeven. Daaruit blijkt dus hoe groot 't aantal menschen in de hoofdstad van 't rijk altijd is geweest, dat aan het gebod gehoorzaamde, in Deuteronomium 15 vers 11 gegeven: „Gij zult Uwe hand mildelijk opendoen aan Uwen Broeder, aan Uwe Bedrukten en aan Uwe Armen in Uw land”.

'n Rustigen onbezorgden ouden dag te geven aan ouden van dagen was bij 't stichten van die hofjes het doel. In den regel bestaan ze uit een aantal woningen, die gebouwd zijn rondom een hof. Er zijn hofjes, die ook uit bouwkundig oogpunt een sieraad mogen worden genoemd. Andere zijn zeer eenvoudig en vallen weinig in 't oog. Ze schijnen, in overeenstemming met het beginsel van wel te doen in stilte, zich 't liefst aan de opmerkzaamheid der menschen te willen onttrekken. Tot deze soort behoort 't Venetia-hofje. Het staat in de Elandstraat aan de Noordzijde, tusschen de laatste dwarsstraat en de Lijnbaansgracht. Het is in 1650 gebouwd en begon met 13 woningen. De stichter was Jacob Stoffels, die rijk geworden was door den handel op Venetië. In 1671, toen hij zijn testament maakte, bestemde hij Gerrit van Maerloop, die Remonstrant was, en nog twee anderen tot administrateurs (zooals toen de regenten heetten) om met zijn zuster Anna, zijn eenige erfgename, na zijn dood 't hofje te besturen. Deze twee anderen zijn echter later geschrapt.

Stoffels stierf in 1671. In het testament stond zijn verklaring „Ligaelere ick aen mijn hofjen staende in de Elantstraet daer Venetia boven de poort staet een somma van twaelf duysent guldens, . . . waartoe ick versoecke als executeurs van dese

*) Vele bijzonderheden, in dit artikel vermeld, dank ik aan de welwillendheid van den heer J. M. Wijnvelts, aan wien door de regenten werd opgedragen het uitgebreide archief te ordenen.

mijnen hofjen de E. Gerardt van Maerloop ende de E. Jacob Jansz. Voogt ende de E. Tobias Rogiers omme nae mijn overlijden te succederen in mijn plaes om het voornoemde hofjen te goeverneeren ende de penningen daertoe gemaect te administrereeren." enz.

In „de Ordinantie" (het Huishoudelijk reglement) staat beschreven, dat de woonsters in vrede en liefde en eenigheid, moeten leven, zonder „disputeeren en de arrigueren" (?) Over geloofskwesties mocht nooit worden gesproken. Om 10 uur moest de poort worden gesloten. (Eerst moesten de bewoonsters bij beurten op de goede orde letten; later werden er twee portiers aangesteld.) Niemand mocht te logeeren worden gevraagd, de woningen moesten netjes worden gehouden, de straatjes geschrobd, geen regenwater vermorst of weggegeven of verkocht, ze mochten niet laten bleeken door anderen; bij ziekten waren de juffrouwen verplicht tot hulp en desnoodig tot nachtwake; bij overlijden moesten eerst de schulden betaald worden eer de erfgenamen aan de beurt kwamen. Elk jaar moest gevraagd worden, met Kersttijd, om te mogen blijven.

Van Maerloop en Anna Stoffels bestuurden het hofjesamen. Wagenaar deelt mede, dat de laatste zelf in 't hofje ging wonen; in de archieven is van het feit echter niets te vinden. In 't begin waren er ook vier oude mannen ondergebracht in de woningen. Bij uitsterven zouden echter alleen vrouwen (die 50 jaar oud minstens moesten zijn) worden toegelaten. Ook Van Maerloop en Anna Stoffels legateerden flinke sommen aan 't hofje. Door legaten van andere rijke Remonstranten en Doopsgezinden namen mede de inkomsten toe. Van stadsweg kreeg het hofje vrijdom van impost en accijnzen. Wagenaar zegt, dat dit was tot belooning voor de verleende gastvrijheid aan Fransche vluchtelingen, die in het hofje een toevlucht vonden, nadat Van Maerloop 17 woningen had doen bijbouwen. Het was evenwel regel, dat de Godshuizen dien vrijdom van de stedelijke regeering ontvingen.

Van Maerloop stierf in 1713. In 1765 had het hofje 31 woningen; één er van werd tot regentenkamer ingericht. Aan de wanden van deze kamer hangen 'n aantal fraaie portretten in olieverf uit de 17e eeuw. Twee er van, die de grootouders van den Heer van Maerloop voorstellen, zijn van 1615 en 1616. Boven de voorste poort staat: *Venetiae*, boven de tweede: *Vrede zij deezen Huize*. De gevel aan de rechterzijde prijkt met de woorden: *Liefde is het Fondement*. Nadat Van Maerloop een uitgang had laten maken door de Hoedemakersgang naar de Looiersstraat, liet hij daarboven zetten: „Gedenkt Uwen Uitgang". *)

De universeele erfgename van Van Maerloop, Ida Geesteranus, heeft ook veel voor het hofje gedaan en er een kapitaal van 50.000 gulden aan gelegateerd.

Thans kunnen er 38 ongehuwde vrouwen en twee paar gehuwde lieden in 't hofje plaats vinden. Het wordt bestuurd door drie regenten, twee Remonstranten en één Doopsgezinde. De tegenwoordige bestuurders zijn de heeren J. P. van Fastenhout, G. Kramer en Mr. J. W. Foest.

J. SCHUITEMAKER Cz.

*) *Memento mori*; deze uitgang wordt gebruikt, als de gestorvenen worden weggedragen. Het opschrift is bij een verbouwing weggelaten.

OVER DEN GODSDIENST DER BATAKKERS.

DE opperste god van de Batakkers, de vader der goden en heer der menschen heet Mula djadi. Verder zijn er vijf hoogste goden, „debata." Drie er van zijn overgenomen van het hindoeïsme. Deze goden wonen in den hemel, waar hun bestaan zeer veel gelijkt op dat van de menschen: zij hebben vrouwen en kinderen, hebben er plezier in elkaar geld af te zetten, worden kwade vrienden, vechten, enz.

Vroeger was de hemel veel dichterbij dan nu. Toen gingen goden en menschen met elkaar om. Maar de menschen waren niet goed en toen vonden de goden dat er een leelijke lucht op de aarde was en zij trokken zich terug en zij gaven niet meer om de menschen. Uit weerwraak bekommeren de

Foto C. Steenbergh.

HET VENETIA-HOFJE TE AMSTERDAM.
HET GEBOUW AAN DE RECHTERZIJDE.

menschen zich ook niet meer om de hooge hemelgoden. Zij bouwen geen tempels voor hen en bidden ook niet meer tot hen.

Maar de Batakkers hebben lagere goden die dichterbij de menschen staan en de natuurkrachten belichamen. Zoo is daar een godenpaar dat de verwekkende kracht en de levenskracht vertegenwoordigt. Zij worden aanbeden om kinderen te krijgen en dat is, zooals we zien zullen, voor den primitieven mensch van het allergrootste belang. Dan is er een godin die onder in de aarde woont en er uitziet als een hagedis. Zij personifieert de vruchtbaarheid van de aarde en dat is ook een groot ding voor de Batakkers, die landbouwers zijn. In het water woont ook een godheid die gevaarlijk zijn kan voor zee-lieden en visschers en degenen die baden. En dan is de groote draak, die nu gelukkig vastgebonden ligt, ook niet om mee te spotten; soms rolt hij zich heelemaal op en dan hebben we aardbeving. Als het dondert komt dat ook door een vrouwe-

Foto C. Steenbergh.

HET VENETIA-HOFJE TE AMSTERDAM.
HOEKJE VAN DE BINNENPLAATS.

lijke godheid; ook zijn zon en maan goden die elkaar nog al eens bevechten. Maar naast dit polytheïsme bestaat toch de voorstelling van een god in 't algemeen — dat komt in de wereld der godsdiensten meer voor. Van hem is het lot der menschen afhankelijk; hij wordt gevreesd als de rechtvaardige beoordeelaar en vergelder, en men smeekt hem om genade en erbarmen. De Batakkers zeggen: „Wij zijn in Gods hand,” „alles is afhankelijk van God.”

Deze god is het die in den oorlog de overwinning geeft, men roept hem aan voor den slag: „Pintor brand!” (wees rechtvaardig). Er worden veel offers gebracht, meestal een wit paard. Soms ook wil men de godheid foppen, dan geeft men een ei en probeert de godheid wijs te maken dat het een witte buffel is. Krijgt men een ongeluk dan geeft men de schuld aan de godheid en geneert zich niet hem de huid vol te schelden. Ja, eens ging iemand met pijn en boog een hoogen berg op en schoot daar in zijn woede op de godheid.

De goden zijn bij de Batakkers echter niet het middelpunt van het religieuze gevoel, dat zijn tondi en begu. De mensch bestaat namelijk volgens de Bataksche opvatting uit drie deelen: lichaam, roha en tondi; roha is de zetel van de persoonlijke bewustheid van het individu; roha is dat wat denkt, voelt, wil, wenscht, hoopt, vreest. Maar tondi maakt dat deze functies van de ziel in het levende lichaam plaats kunnen hebben.

Tondi zou vertaald kunnen worden door levenskracht, levensstof, zielestof of iets dergelijks. Oorspronkelijk komt het van den hemel, waar het in groote massa's voorhanden is en dan is het verder de heele wereld door, ook bij dieren en planten, ja zelfs bij voorwerpen, zooals een boot, een huis, een houweel. De krachtigste en enigste dieren, zooals de tijger, de nuttigste en voedzaamste planten, zooals rijst, hebben het meeste tondi.

Tondi zit bij den mensch het meest in het hoofd, in de lever en in het bloed. Ieder moet zien zoo veel tondi machtig te worden als hij maar kan. En, hun ethica is zeer eenvoudig: alles wat tondi vermeerderd en versterkt is goed en geoorloofd, alles wat tondi vermindert en schaadt is boos en afschuwelijk. Daarom is het prachtig om op andermans hoofden te gaan jagen en die in zijn hut op te hangen als krachtbewaarders. Ook is het goed het bloed van de verslagen vijanden te drinken en 't vleesch te eten van dappere mannen, zooals krijgers en echtbrekers; dan krijgt men het tondi van deze sterke persoonlijkheden er bij. Er zit ook veel tondi in het haar, dat laat men daarom lang groeien; en ook in het speeksel: laat men zich door een welsprekend mensch in den mond spuwen dan vermeerderd de welsprekendheid. Dan zit er ook tondi in de nagels en in de schaduw, daarom moet men zorgen nooit op iemands schaduw te trappen en ook zijn schaduw nooit over een graf te laten vallen, want dan zouden de geesten daar macht over kunnen krijgen en dan was het met het leven gedaan. En met nagels knippen moet men de stukken voorzichtig begraven, want als iemand die in handen kreeg, had hij macht over den roekelooze. Bloed wordt op de kokospalmen gesmeerd want het tondi van 't bloed moet ze vruchtbaar maken, en op de deurpost, want daardoor wordt het tondi van het huis versterkt.

Maar nu komt daarbij dat het tondi van een mensch een zelfstandig wezen wordt, dat zijn eigen wil heeft en eigen wenschen, die dikwijls lijnrecht ingaan tegen de wenschen van den mensch wiens tondi hij is. En tondi is altijd de sterkste. De mensch is met huid en haar aan zijn tondi overgeleverd. Daardoor heeft de mensch geen vrije wil en is ook niet verantwoordelijk voor zijn daden. Het eenige wat hij doen kan is tondi aan te roepen om zijn lot ten beste te leiden en het door offers in goed humeur te krijgen. Maar dat geeft in

den grond niets, want — en dit is weer een van de inconsequenties waaraan primitieve godsdiensten zoo rijk zijn — tondi heeft bij zijn vereeniging met den mensch onafwendbaar zijn noodlot bepaald en 's menschen lot is eens voor al, onveranderlijk vastgesteld. Determinisme en fatalisme beheerschen dus het ideeënleven der Batakkers.

Tondi kan tijdelijk het lichaam verlaten. Dat gebeurt als de mensch droomt, dan beleeft hij dat, wat tondi is, als volle werkelijkheid.

Ook kan een geest tondi bemachtigen en vasthouden. Dan wordt de mensch van dat tondi ziek en is het de kunst dat tondi terug te krijgen: zoodra dan de dokter (datu) ontdekt heeft waar het is, gaat men er jacht op maken, tot men het terug kan brengen.

Als een mensch sterft gaat zijn tondi over in andere wezens die tot leven moeten komen en dan blijft er van den mensch nog over begu, een woord dat het best vertaald kan worden door geest.

Begu wil niet van het lichaam gescheiden worden zoo lang dat nog bestaat en blijft daarom een tijdlang bij het graf voor het naar het doodenrijk gaat. Daar is het bestaan net als bij de levenden en ieder neemt daar dezelfde maatschappelijke positie in als hij op aarde had, maar het leven van de geesten der afgestorvenen is maar een kopie van dat der levenden, een schaduwleven zonder inhoud. En toch is dat poover bestaan afhankelijk van de gunst der achtergebleven nakomelingen. Daarom komt het er zooveel op aan dat men zonen nalaat die door offers kunnen zorgen voor hun gestorven vader en verdere voorvaders. Zij moeten dan geven gekookte rijst, eieren, tabak en bananen.

Is een familie nu rijk en machtig, dan kan zij zulke rijke offers brengen aan een afgestorvene dat hij daarvan in het doodenrijk een prachtig gastmaal aanrichten kan om in de gunst te komen van de voornaamste begu en in zijn aristocratischen kring opgenomen te worden. Dan kan hij hooge waardigheden bekleden: eerst „sumangot”, dan is hij vorst onder de dooden en men is hem nauwkeurig voorgeschreven eerbewijzen verschuldigd. En hij kan, als de familie aanzienlijk blijft, na eenige geslachten door zekere ceremoniën op een familie- of stamfeest, klimmen tot de waardigheid van een „Sombaon,” dat een soort goddelijk wezen beteekent. Dan kan hij zijn residentie vestigen op een hoogen berg of in een dicht bosch of bij een bron. Ieder district heeft zijn bepaalde sombaon wien men geregeld offers brengt. Deze sombaons hebben de plaats ingenomen van de vroegere natuurgeesten en zijn voor het religieuze leven der Batakkers van veel grooter gewicht dan de eigenlijke goden.

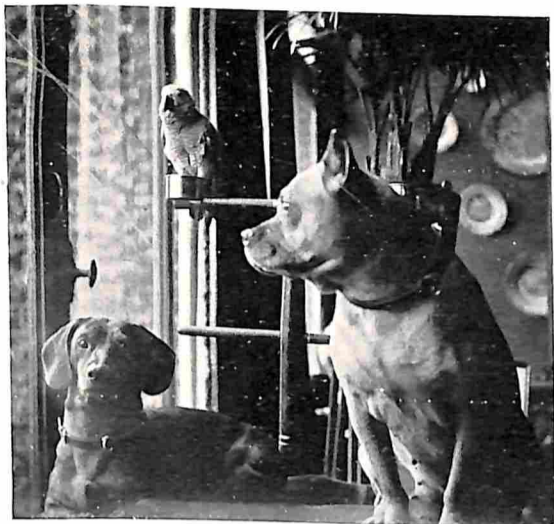
De nakomelingen, aan wie zulke geesten hun rang of macht te danken hebben, verwachten van hun kant weer bescherming van hen. Daartoe openbaren de geesten zich aan de achtergeblevenen en wel door een medium, man of vrouw, wier bewustzijn verdwijnt wanneer de geest over hen komt. Zoo kunnen de geesten antwoorden op de vragen die hun gesteld worden. De mediums staan hoog in aanzien, maar hun werk is zeer inspannend en zij worden in den regel niet oud.

Sterft nu echter een familie uit, dan hebben de gestorven voorvaders geen reden van bestaan meer en gaan hun oplossing tegemoet. Zoo zijn dooden en levenden onderling afhankelijk van elkaar. Maar de dooden verlangen altijd hevig naar het leven terug. Zij benijden de levenden en worden daardoor hun vijanden. Daarom moet men voortdurend tegen hen op zijn hoede zijn en vooral goed passen op zijn tondi, want daar willen de dooden zich verschrikkelijk graag van meester maken. Men beschermt het sterf-

Foto C. Seenbergh.

EEN ZELFBEWUSTE
ANGORA-SCHOONHEID.

DRIE HUISVRIENDEN.

kent niet alleen geest van een afgestorvene, maar ook demon, die nooit mensch geweest is. En daar wemelt het van, overal, op aarde, in de lucht en in het water. De vrees voor dat leger van allerlei geesten beheerscht het heele leven der Batakkers. Want zij liggen overal op de loer om 's menschen tondi te bemachtigen, zij brengen daartoe ziekte over hen, voeren reizigers op zijpaden en dooden hen, verwoesten de oogst en besmetten het vee. Vooral 's avonds met wassende maan, zijn zij op pad en dan moet men zorgen zichzelf en de kinderen thuis te houden. Maar in de huizen kunnen zij ook al komen, verschrikken daar vrouwen en kinderen, en doen zoo veel kwaad als zij maar kunnen. Hoe leelijk en brutaal zoo'n geest durft optreden, daar heeft men geen idee van. Zoo was daar bijvoorbeeld een man die juist bruiloft gehouden had. En daar komt een begun die wilde de vrouw van hem wegnemen; hij had precies het uiterlijk van den man aangenomen en beweerde nu dat de vrouw van hem was. Maar toen werd de man zoo woedend, dat hij op den begun afvloog en met hem begon te vechten, zoodat zij beiden op den grond rolden.

De vader van de vrouw kwam er bij met een mes in de hand, maar het was werkelijk onmogelijk uit te maken wie van de beiden het was, zoo precies leken zij op elkaar. Toen brachten zij de zaak voor de hoofden.

De man zeide: „Heeren rechters! Ik ben zoo juist getrouwd. Nukomt me daar die vlegel en zegt dat m'n vrouw van hem is.” De begun zeide: „Heeren rechters! Ik ben zoo juist getrouwd. Nu komt me daar die vlegel en zegt dat mijn vrouw van hem is!”

En toen de man zweren wou, zei de begun: „Of die man al bereid is een valsche eed te doen, daarom kan ik hem toch mijn vrouw niet geven!”

Toen waren de arme rechters ten einde raad.

Maar er was nog een ander hoofd, buitengewoon slim in het oordeelen. De man en de begun gingen naar hem toe. Dat hoofd liet een kist komen; en in die kist liet hij iemand opsluiten. Daarop zeide hij tot een van die beiden dat hij de kist een berg in de nabijheid op moest dragen.

Hij deed het en steunde onderweg: „Och, wat moet ik al niet verduren voor mijn vrouw! Maar dat is allemaal niets, als ik haar maar terug krijg.” Die in de kist zat vertelde aan het hoofd wat de man gezegd had en den man werd een band aangedaan om hem van den ander te onderscheiden.

Toen moest de andere met de kist op weg. Onderweg steunde hij: „Och, wat heb ik het hard, wat heb ik het hard. Maar ik heb het er wel voor over, als ik zijn vrouw maar krijg.”

De rechter die ook van deze woorden bericht had gekregen, liet een lang stuk bamboe halen. Toen zei hij tot den getrouwden man: „Als je door dit riet kunt kruipen, krijg je de vrouw.”

Ja, de man probeerde het op alle manieren, maar hij kon het natuurlijk in het geheel niet. Nu moest de andere het probeeren. En dat ging gesmeerd! Want een begun kan zich zoo klein en smal maken als hij wil.

Maar nauwelijks was de begun er in gekropen of de rechter

huis tegen hen door er vaten met water voor te zetten, want water verspert hun den weg; ook strooit men dorens op de trappen en men draagt het lijk langs een omweg naar het graf, op dat de doode den weg niet gemakkelijk weer kan vinden.

Het woord begun betee-

liet beide openingen van het bamboe dicht maken, gooide het riet op het vuur en het verbrandde met begun en al. De getrouwde man daarentegen ging vergenoegd naar zijn huis en zijn vrouw terug.

Naar het Noorsch van DR. W. SCHENKE:
Uit de wereld der godsdiensten.

WAF-WAF... SIS-SIS.

Een groote hond en een kleine kat
Die zaten op de kamermat.

Scheer je weg: waf waf! — Scheer je weg: sis, sis!

En de groote hond en de kleine kat,
Die zaten weer samen op de kamermat,
En ze lachten en praatten: „Och hemeltje wat
Trapte ik op haar teen!” — „En beet ik in haar been!”
„'t Is gek, maar zoo'n mensch krijgt ook altijd wat!”

Zoo'n snoode honden en kattenconspiratie als in dit geestige versje van Verwey tegen de menschheid is de regel die de uitzondering bevestigt. Want gemeenlijk erkennen „Waf—waf” en „Sis—sis” beiden, ieder op hun manier, de grootheid, of liever de macht van hun heer en meester. Ieder op hun manier en die verschilt nog al wat. Bestaat er 'n nerveuzer, gejaagder wezen dan de hond?

En bestaat er majestelijker, philosophischer gedierte dan de kat?

De hond met zijn geïmiteerd menschenverstand is de incarnatie van slaafsche trouw;

de kat, wijs uit eigen aard en aanleg, de belichaming der ontrouw.

Het is een feit, dat de waarachtige hondenliefhebber nimmer een kat zal waardeeren, zelfs al is ze zoo overtuigend bekoorlijk als de prachtige, hevig-gesnorbaarde angora, die hier, volkomen zelfbewust, ons in de oogen ziet.

En de hij of de zij, die de vrouwelijke charmes en de fierheid van poes en kater met hart en ziel adoreren, zullen nimmer den meest waakzamen dog, den meest toegewijden boxer op prijs stellen. Zelfs de gratie van een aristocratischen sloughi zal hem slechts te meer irriteren als volkomen tegenstelling van de springlevende sierlijkheid van een jeugdig specimen bastaard-tijger.

Klein kleutertje op onze kiek (blz. 357) houdt er zulke philosophische gepeinzen nog niet op na. Ze voelt zich volkomen op haar gemak in gezelschap van den tragisch kijkenden boxer, die haar met huid en haar zou kunnen verslinden, als . . . ze een ander was dan de „vrouw”. Al draagt hij dan ook zijn lot met kwalijk verholen jalouzie: 't is alles behalve

aangenaam op één lijn te worden gesteld met zoo'n vormelijk vreaatuur, dat met hem gelijkelijk de gunsten van de „vrouw” deelt, zoo'n dood, harkerig misgedrocht met de

DE LIEVELING DES
HUIZES IN DE
PRULLEMAND.

ZUS MET HAAR VIER VRIENDEN.

allures van 'n afgestompte kat nog daarenboven. En hij kan katten niet uitstaan, kijkt al kwaadaardig, als hij van verre zijn aartsvijand ontdekt, balanceerend op den rand van een schutting, of voorzichtig tastend over het uiterste randje van de dakgoot. Maar wat kan hij anders betrachten als zelfbeheersching, als de „Vrouw” „aai-aai” in de prullemand stopt, als de „Vrouw” het allerkleinste witje warm opbergt in het mandje, waarboven vader Angora waakzaam zich neerlegt.

't Is hem tenminste 'n troost, dat hij op zijn beurt ook niet te klagen heeft. Daar liggen ze vredig bijeen, de collie, die in wijsheid voor geen kat, laat staan voor 'n mensch, onderdoet, de witgemantelde Sloughi, onverschillig en ongevaarlijk, duldend met hautaine verachting de plebeische nabijheid van 'n brutale „pup”, van hem, den boerschen boxer. Die in den nagel van zijn voorpoot meer waard is dan zoo'n sierpop! En zooals zijn compagnon, de langoorige jachthond en koppi-krauw graag getuigen.

Ze zijn volmaakt, al deze voorbeelden van honden- en kattenschoonheid, al zal niet ieder een platgeslagen boxersnoet, een afgeknipten terriersstaart, de kromme zwempooten van een dashond naar behooren waardeeren.

Helaas, ik mis het portret van dien besten van alle huisdieren, den joligsten, vrolijksten, onbeschaamdsten, verwaandsten, kiffzuchtigsten en... trouwhartigsten van alle. Van den „canis vulgus” den straathond zonder ras, den hond met een véél te langen staart, met scheeve ooren, hobbelige tanden, dwarse pooten, groezelige, rommelige haren, zonder enige chic, zonder eenige standing. Maar de hond, die altijd leven in de brouwerij brengt, die zich altijd met genoegen voor zijn baas of zijn vrouw in stukjes laat hakken, die door iedereen wordt uitgeoeterd en... op wie iedereen, zelfs de verwoedste hondenhater, dol is. Omdat hij zoo zéker in zichzelf gelooft, omdat zijn gedragingen beneden alle critiek zijn en, omdat hij, van dit alles volkomen onbewust, nu eenmaal de liefste hond ter wereld is. Waarom ten slotte iedereen, zelfs de meest ongevaarlijke keukenprinses, hem vertroetelt. Ook als hij oud en aftandsch wordt. Wat de groote kunst is. Immers: de jeugd veroverd de wereld van zelfsprekend. R. v. O.

Foto C. Steenbergh.

DE AANGEBEDENE EN DE AANBIDDER.

De twee getrouwen

MET geduldig verlangen stond de sparreboom te wachten op de terugkomst der tortels.

Reikhalzend strekte hij zijn kale, magere armen naar het Oosten en Westen, naar het Zuiden en Noorden, niet wetende van welke richting zij komen zouden. Maar dat zij eens zouden terugkeeren en aan zijn dringende uitnodiging om bij hem te rusten, zouden gehoor geven, wist hij zeker.

Immers jaren her, menschen heugenis terug, hadden elk voorjaar opnieuw de tortels zijn kruin beschouwd als de beste rustplaats en ook nu zouden zij komen binnen afzienbaren tijd, daar zich tusschen de larix-twijgen reeds groene weefsels weefden en roode nopjes rijden, terwijl de berk zijn bast verzilverde en het zephir-fluisteren in zijn lentretooi gevangen hield.

Sneller dan de wind, in gierende vlucht, komen de tortels aanzweven.

Hun snelheid wordt grooter, naarmate zij het land van hun verlangen naderen.

In hun geest zien zij reeds de wuivende armen van den

spar, de lokkende schuilplaatsen van het hakhout daaronder, de groenende boekweit- en korenvelden, de zingende zee en het babbelende beekje en door een hartstochtelijk verlangen aangegrepen snellen zij voort, op flipflappende wieken, met suizend geluid naar de plaats, waar zij geboren werden.

.....
Toen op zekeren morgen de sparreboom ontwaakte door het gezang van den nachtegaal in het berkenboschje, zag hij ze zitten op den dooden arm in zijn top.

Groote blijdschap over hun terugkeer deed de levenssappen onder zijn bast sneller vloeien en warmer van gloed kleurde zijn loover en dringender dan ooit noodden zijn takken bij hem een veilige schuilplaats te zoeken.

.....
Met kleppenden wiekslag opstijgend naar het levenwekkende zonnelicht en weder in zweefval terugkeerend naar den vliegtak in den spar, spelen de tortels hun liefdespel.

Met elegante buiging van hals en kop, met uitgespreide staartvederen, die als waaier met wit geborduurd rand zich wuivend op en neer beweegt, vervolgt het mannetje het duifje met zijn liefdesbetuigingen, totdat zij plotseling weer opvliegen om in cirkelvlucht den spar als plaats van rust te kiezen.

Onder den spar in het lage hout, waar vogelkers en Geldersche roos hare zoete geuren verspreiden, zal in de oude kamperfoelie-struik het nest gebouwd worden, zooals dit reeds jaren achtereen geschiedde.

't Was reeds voor de derde maal, dat „Kleine Jantje” de lente had zien komen en gaan.

Twee zomers had het in den eikenstronk met zijn doolhof van gangen en gaten zijn nest gebouwd en een talrijk kroost had zich in de omgeving verspreid, paren gevormd met stamverwanten, zoodat overal in steeg en slootwal dat kleine gedoe te vinden was. Klein Jantje was echter de oudste, de stamvader van het geslacht der winterkoninkjes.

Zijn eerste levensjaar had hij doorgebracht bij de boerderij, waar hij onder het afhangend rieten dak van den varkensstal geboren was.

Hier had hij de gevaren leeren kennen, die van de menschen en hun omgeving te verwachten zijn.

Kinderen zijn wreed en verstoren gaarne nesten.

Doch wreeder en gevaarlijker was de grauwig-gestreepte dief met groen-koude oogen, met zijn sluipenden gang, zijn sleepende staart en zijn lust tot moorden.

Ook had Klein-Jantje het onderscheid leeren kennen tusschen dier en dier, welke opmerkingsgave hem ook reeds door moeder natuur bij zijn geboorte was medegegeven. Hij wist, dat de bruine lobbes in het hok bij den hooiberg niet gevaarlijk was en slechts met goedige blikken hem naogde, als hij een bezoek aan den berg had gebracht. Ook had hij opgemerkt, dat die wezens uit het huis ongevaarlijk waren, dat zij zijne aanwezigheid nauwelijks opmerkten; alleen voor die kleinere van hetzelfde soort — de kinderen — had hij vrees. Die verstoorden en vernielden zijn nesten. Niet dat dit zoo erg was, want hij had wel tien speelnesten, uit louter zucht tot nestelen gemaakt, en het eigenlijke nest voor de nakomelingen was goed verborgen, doch hieraan kon hij zien, wie en wat hij te vreezen had.

De landweg, waar de spar stond, was een van de vele uitloopers naar de groote heide, waarvan het bouw- en akkerland ten Zuiden bij tijd en wijle geroofd was.

Onvermoeid, altijd door, werkte de mensch voort en knabbelde aan het grauwe, onvruchtbare land, rukte hier een stuk er af en veranderde het in een armoedig, stervend

weilandje, ontgon daar weder een hoekje in boekweitland, dat niet veelischend was, of trok met paard en kar er heen en haalde de heideplaggen weg voor strooing van het vee.

Zoo waren de landwegen met hun diepe karresporen ontstaan en ook zoo werd de sparweg geboren. De spar stond daar echter al, toen rondom hem alles nog heide was.

Over den hoogen wal terzijde van den sparweg, loopt in grillige slingering het konijnen- en hazenpad. Langs dit pad begeven de konijnen zich naar de heide, waar zij in het meterlange hol hunne jongen hebben geworpen.

En de hazen volgen ook dezen weg om naar het kuiltje achter den grintheuvel te gaan, waar twee of meer kleine wezentjes wachten. Dit gebeurt echter alleen des nachts, als de menschen slapen en slechts bij helderen mane-nacht kan men het schaduwspel aanschouwen, als men omzichtig en liefst alleen een schuilplaats zoekt op een der verdiepingen van den spar.

Klein Jantje wist van al deze dingen, want als hij in een van zijn speelnesten den nacht doorbracht, had hij bij volle maan wel eens uit het vlieggat getuurd als bladgeritsel of voetengestamp hem gewekt hadden. Zijn zin tot humor had hem een langgerekt „rekkerek” ontlokt en schelmsch had hij het kopje weer in de veeren gestoken als haas of konijn zoo snel als de wind de vlucht hadden genomen...

De strak-blauwe lucht welft zijn koepel over de aarde, als een gloeiende bal giet de zon hare warmtegolven over heide en drevén. De sparweg ligt te blakeren, de zonbrand doet het hars uit den spar smelten, en prikkelende geuren stijgen naar boven.

Bewegingloos, zonder leven, wacht de natuur op den verkwikkenden avond, het vogellied zwijgt, en in het diepe karrespoor nemen de tortels in het mulle zand een zonnebad.

Over het hazenpad beweegt zich iets. Sluipend, spiedend langs den slootwal, turend in het dikke bladergroen, de lucht rondom opsnuivend, komt de kater, de grijsgestreepte moordenaar nader. Behoedzaam trekt hij bij het loopen poot voor poot op, om ze weer even behoedzaam neder te zetten. Geen blaadje ritselt, geen takje kraakt, en zoo langzaam is zijne beweging, dat men hem ternauwernood voor een levend wezen zou houden. Toch heeft hij een doel. Reeds lang hebben de tortels hem gekweld met hun roepen. Hoe dikwijls al heeft hij hun gangen bespied, als zij van de korenvelden terugkeerden of naar de drinkplaats bij de koeweide vlogen.

Zijn honger naar vleesch dwong hem te gaan jagen nu de drukkende warmte al de dieren loom en lusteloos maakte.

In het warme zand liggen de tortels zij aan zij en denken aan geen gevaar.

Nog ziet de kater hen niet, want hun dekkleur is zoo één met die van den bodem, dat zelfs het meest geoeffend oog hen niet ziet.

Als echter een lichte beweging een stofwolkje opjaagt, weet de roover, waar hij zijn prooi kan vinden.

Langzaam strekt hij de achterpooten achterwaarts, trekt de voorpooten onder het lijf, drukt het lichaam neer en kruipt op zijn buik nader.

Het koude-wreede oog schiet vuur, en strak den blik op zijn buit gericht, blijft hij eenige oogenblikken roerloos liggen, slechts een lichte zwaaiing van den staart verradt de hartstocht, die in hem brandt. De kater heeft zich schijnbaar niet bewogen en toch is de afstand tusschen hem en de duifjes kleiner geworden, zoo klein reeds, dat een flinke sprong hen nog maar scheidt.

De neusvleugels trillen, een siddering gaat hem door 't lijf, de spieren spannen zich als koorden, een phosphorgroen licht flitst in zijn oog en dan... klinkt als een zweepslag, hard en ketsend de waarschuwingskreet van klein Jantje.

De duiven schrikken op, de kater, zich verraden wetende, ziet met teleurstellenden blik de vluchtende vogels na, en het Winterkoninkje vliegt tergend nader, zet zich op een paar meter afstand van den kater in de warreling van takken

EEN GRAPPIG GROEPJE.

neder en kijkt met zijn ronde, donkere pretoogjes den moordenaar aan. Dan kan klein Jantje zich niet langer inhouden, in schaterende klanken roept hij zijn soortgenooten bijeen en door haag en heg, langs slootwal en berm komen ze aangeslopen en onder schetterend hoon-gelach vlucht de vijand naar de boerderij. Zijn egoïstische ziel vol haat tegen die kleine schreeuwers, die hij nooit kan bemachtigen.

.....
't Is vol-zomertijd. Reeds voor de tweede maal liggen er twee witte eitjes in het nest in den kamperfoeliestruik.

Nog eenige dagen en moeder tortel zal haar mocite beloond zien. De doffer zingt zijn weemoedig lied in den top van den spar, vermaakt zich met zijn vlieg-oefeningen, en trekt op bepaalde tijden naar het boekweitveld om voor zich zelf en het vrouwtje voedsel te halen.

Ook lost hij het wijfje gedurig af, en rustig, zonder emotie, gaat dit leventje zijn gang.

Toen kwam de groote ramp.

In de haag, waar de kamperfoelie bloeit en de wilde hop hare guirlandes door de twijgen slingert, heeft „Scherptand” haar tente opgeslagen.

Gelukkig was het nest jongen van klein Jantje juist uitgevlogen, want de noestige eikenstronk met zijn gangen en holletjes is nu ingenomen door de wezel, de muizenverdelger, die echter ook het malsche vleesch van konijn en vogel niet versmaadt.

Het eerste slachtoffer, dat de scherpte van zijn witte tandjes moest ondervinden, was een jong van Kreupelaar, het wilde

Foto C. Steenberg.

VERWENDE POESJES.

konijn, dat wegens het trekken met de eene achterpoot, waarmede het in een strik had gezeten, zoo genoemd werd. Toen deze met een paar jongen uit het hol op de heide naar de meer begroeide streken langs het hazenpad was getrokken, had Scherptand haar eerste buit gemaakt. De doodscreet van het slachtoffer had vrees en angst gebracht onder de bewoners van den Sparreweg en voorgoed was de rust gevloeden. Elken dag weder moordde deze kleine, bruine roover en met vreeze zagen de tortels hem dikwijls onder hun nest door sluipen.

(Slot volgt).

H. E. KUYLMAN

De Helpoort te Maastricht.

Dit middeleeuwsche bouwwerk, in vroegere tijden ook Hoogbruggen- en Jekerpoort genoemd, naar de brug, die in hare nabijheid over den Jeker lag en naar dit riviertje zelf, was de zuidelijke poort der eerste steenen omwalling van Maastricht en werd gebouwd omstreeks 1229. Haar tegenwoordigen naam ontleende ze vermoedelijk aan een uithangbord „in de Helle,” dat in de er op uitlopende „Hel” straat oudtijds uithing.

Als verdedigingswerk bleef ze ook, nadat in 1299 de wallen waren uitgelegd, dienst doen, omdat deze uitbreiding een weinig westwaarts ervan begon en ze zodoende hare waarde behield. Zoo ook zelfs, nadat in 1456 een nieuw bolwerk, het z.g.n. „Anker”, dat de nieuwe muur van 1299 (ongeveer van Pater Vincktoeren af) met den verlengden ouden oostelijken walmuur verbond, er voor was aangelegd. Eerst toen de omwalling van de „Nieuwstad”, een gedeelte der heerlijkheid St. Pieter, dat tusschen de Hel- en St. Pieterspoort lag, in 1516 voltooid was, had zij als vestingwerk geen waarde meer.

Vóór dit tijdstip echter was ze een voornaam verdedigingswerk tegen van het zuiden komende belegeraars. Zoo had ze mede in het befaamde beleg van 1408 de aanvallen te doorstaan der opstandelingen van Huy, Dinant en Tongeren, wier troepen tusschen Maas en Jeker lagen. Het gold hier n.l. den strijd tusschen de revolutionairen van het land van Luik tegen hun Prins-Bischop Jan van Beieren, die in Maastricht bescherming gezocht en gevonden had. Te vergeefs hebben de rebellen echter de stad belegerd, want hun opstand eindigde met de nederlaag van Othée in 1408.

De poort nu, die 5 meter diep en 3.5 meter hoog is, wordt overwelfd door een massaal plm. 4 meter hoog gebouw, waarin twee boven elkaar gelegen vertrekken. Aan weerszijden hiervan bevindt zich een halfronde toren, welke naar buiten uitspringt en aan den walmuur aansluit. Het gebouw dat daardoor wel eenigszins van ouderen datum dan 1229 schijnt, is in onregelmatige ruwe steenlagen opgetrokken. Het behoud van dit bijna 700-jarig monument, dat in 1881 werd gerestaureerd, op initiatief van Jhr. Mr. V. de Stuers, is behalve aan zijne ligging op een uithoek, mede te danken aan het feit, dat het in 1867, toen bijna alle oude vestingwerken van Maastricht zijn gesloopt, als kruitmagazijn van het garnizoen dienst deed.

BOBBIE AAN HET STRAND.

J. VAN DE VENNE.

WAT IS INSTINCT?

door

C. BINGHAM NEWLAND.

(Vervolg).

HOOFDSTUK XIV.

NATUURLIJKE BESCHERMING.

OM mijn indrukken van het onderbewuste in de dierenwereld te verduidelijken, zal ik nu enkele bijzonderheden uit de natuurlijke Historie geven, die vischschers, jagers en natuurliefhebbers welbekend zijn, en naar mijn meening mijn opvatting overtuigend steunen.

De in het wild levende dieren kunnen in twee klassen verdeeld worden, en wel: de dieren die altijd open en bloot leven (te land en te water), en zij die gebruik maken van alle mogelijke soort dekking. Elke klasse heeft haar eigen manier om zich te beschermen.

Zoo zijn de dieren der eerste afhankelijk van een scherp gezicht, vlugheid van beweging, wapenen ter verdediging en waarschuwendende kleuren. Die der tweede klasse bootsen hun omgeving na als ze zich verschuilen. Sommige dieren echter nemen hun toevlucht tot de manieren van de eerste klasse, al naar jaargetijde en omstandigheden. Daaronder zijn de wilde eenden (Anas boschas).

Deze vogels leven gedurende het grootste gedeelte van het jaar onbeschermd, zoodat men beide geslachten goed kan onderscheiden; dan toonen ze zich schuw en kan men er niet dicht bij komen. Maar als 't lente wordt, verandert het paartje van gewoonte en houdt het zich daar op, waar dekking in de buurt is. Het wijfje, dat zich alleen druk maakt om het nest, draagt al een kleed passend bij haar omgeving. Als zij dus door haar huishoudelijke zorgen in beslag genomen wordt, trekt de woerd zich in de dekking van riet en biezen terug, en tegen den tijd dat het broedsel het „fladder” stadium bereikt heeft, is hij uiterlijk zoo veranderd, dat hij nauwelijks van zijn wijfje te onderscheiden is.

Wulpen, goud-plevieren en andere strandvogels vallen duidelijk in 't oog wanneer ze op 't strand staan, maar tusschen de hei en 't mos, waar ze broeden, zijn hun veeren volkomen in overeenstemming met de omgeving.

In dit geval gedragen de vogels, die nog pas tot de eerste klasse behoorden, zich

als hun makkers der tweede klasse.

Eenden en ander waterwild dat bijna altijd op 't water leeft, trachten zich niet te verschuilen, maar vertrouwen in de eerste plaats op hun gezicht, en daar ze zich gewoonlijk bij elkaar houden, wordt de nadering van iets verdachts onmiddellijk bemerkt. Ze blijven (en daarin handelen ze zeer vastbesloten) den achtervolger door zwemmen of duiken voor, tot hun 't vuur te na aan de schenen wordt gelegd; dan vliegen ze alle tegelijk op en verschalken op die manier den vijand.

Hetzelfde geldt van landdieren, die kale vlakten bewonen. Zoodra er gevaar nadert, staan ze roerloos recht overeind. Nadat ze een paar seconden in deze houding volhard hebben, gaat (of vliegt) het heele gezelschap er gelijktijdig van door.

Deze spontane handelwijze is heel merkwaardig, en geschiedt blijkbaar naar een vast verdedigingsplan.

Gezamenlijke bewegingen van vogels en andere dieren kan men vergelijken met het oefenen van een goed afgerichten troep soldaten, enkelingen, die met elkaar de eenheid van handeling tot stand brengen zoo kenmerkend voor krijgsverrichtingen, bij aanvallen, ter verdediging of ter bescherming. Bij een groep menschen zou gezamenlijk handelen onmogelijk zijn zonder de bevelen van een aanvoerder; de handelingen, die op de bevelen volgen, danken hun ontstaan aan het verstand van den aanvoerder persoonlijk. Men neemt over 't algemeen aan, dat dieren op een dergelijke manier beïnvloed worden; en wel door seinen van een aanvoerder. Maar hebt ge dat eenmaal aangenomen, dan blijft u geen andere keuze dan te gelooven, dat dieren een denkend verstand hebben, zooal niet hetzelfde als het onze, dan toch gelijksoortig. Ik geloof, zooals ik al eens gezegd heb, dat dieren (in 't algemeen gesproken), geen denkend verstand hebben. 1) Is dit waar, dan kunnen er geen leiders zijn in den waren zin van het woord. Het eenige wat die verhouding bij dieren in den natuurstaat nabijkomt, is het volgen van de ouders door de jongen, of een sleep wijfjes, die zich door een oud mannetje laat aanvoeren. Maar dit is louter natuurlijke neiging der zwakkere om den sterke te volgen en gaat niet verder dan het feit van het volgen zelf.

Ik zal nu eenige feiten noemen die mijn opvatting kracht geven, dat er namelijk in de ongerepte natuur geen leiders in den waren zin van het woord bestaan. (Het werk van leider is alleen te begrijpen in verband met een hoogstaand, denkend verstand). Men zou zich al heel moeilijk kunnen voorstellen, dat de tallooze sprinkhaanzwermen en de myriaden lepidoptera, die men ziet trekken, door leiders beïnvloed worden. Om echter nader tot de zaak te komen, zullen we het doen en laten van 't geslacht der eenden, plevieren enz. eens beschouwen.

Wanneer deze vogels ver moeten vliegen, schikken ze zich tot een >, met dit gevolg, dat er aan de spits een enkele vogel het gezelschap voorgaat. Eestaat er dus in zulke gevallen werkelijk een leider dan is deze het ongetwijfeld.

Wat gebeurt er nu als deze vogel eens plotseling weggenomen (geschoten) wordt? Eenvoudig, dat de „vlucht” haar vorige gedaante herneemt, zoodra de opschudding wat bedaard is. Een andere vogel vliegt aan de spits en zoo gaat het in de ingeslagen richting verder. Wanneer we meenen dat de eerste vogel alle vereischten van een leider bezat — in vogelverstand en -overleg werkelijk boven de rest verheven — moeten we toegeven dat nu de beste op een na aangesteld is met algemeen goedvinden en vermoedelijk na vroeger overleg. De eenige gevolgtrekking, waartoe men door deze redeneering komen kan, is, dat vogels overleg hebben, dus een hoogstaand verstand, wat ons weer naar het oude standpunt terugvoert. Maar laat ons nu de zaak eens bekijken van het standpunt der „zielsvermenging” uit. In dit geval zijn de verstandelijke eenheden waaruit de „vlucht” is samengesteld, alle gelijk; wat ze aan geest bezitten staat onbewust en telepathisch in onderling verband. Daaruit volgt een automatisch handelen der „vlucht”. De enkelingen gedragen en bewegen zich als één vogel, omdat ze beheerscht worden door één ziel.

Volgens mijn theorie, is „zielsvermenging” op deze wijze te verklaren: neem een bol kwikzilver, dat den wereldgeest voor zal stellen (1). Neem er een bolletje af, dat we een groepsziel zullen noemen (2). Maak van dit bolletje weer een korreltje vrij en deel dat in vijftig uiterst kleine kogeltjes, die de afzonderlijke verstandelijke eenheden van een vogelzwerm zullen voorstellen (3).

Brengt men twee van die metalen kogeltjes (3) welke van dezelfde samenstelling, dus verwant, zijn bijeen, dan ziet men ze onmiddellijk samenvloeden; of ze vereenigen zich alle tot een bolletje (2) en dit lost zich weer op in den oorspronkelijken bol (1). Het feit dat destof verdeeld wordt, verandert aan haarnatuur hoegenaamd niets.

En zoo gaat het ook met de vogels: wanneer het onderbewustzijn is geïncarneerd, is

Foto C. Steenbergh.

DE HELPOORT TE MAASTRICHT.

het in op zichzelfstaande eenheden verdeeld. Deze eenheden hebben, van deelen van den Wereldgeest gesplitst, een sterke onderlinge verwantschap en worden in elkaars nabijheid tot elkander aangetrokken, zoodat ze telepathisch verbonden worden; raken ze weer van het lichaam gescheiden, dan lossen ze zich op in de groepsziel.

Dit vormt inderdaad den grondslag voor mijn theorie, der telepathie als mogelijke factor in de Dierenwereld, en, indien men alle bewijzen dienaangaande, in deze bladzijden vervat, overwogen heeft, zal men dunkt mij toestemmen, dat mijn voorstelling niet onredelijk is.

Als de vogels dus opstijgen van hun plaats van vertrek, gaan ze, onafhankelijk van geslacht of leeftijd, automatisch in den wigvorm vliegen. Dat gebeurt uit aangeboren berekening om den druk van lucht of water zoo gering mogelijk te maken, een manier van doen, die door de geheele natuur verspreid is. Op dat systeem wijzen ook kop en schouders van

1) „Sommige der hoogere diersoorten’ (honden, apen, paarden, enz.) „die langen tijd in nauwe aanraking met den mensch hebben geleefd, hebben door wat er geestelijk van hem uitging een zwak nadenkingsvermogen gekregen.” In zulke gevallen is het mogelijk dat de ziel van het dier, onafhankelijk van het lichaam, niet tot de groepsziel terugkeert, maar op zichzelf blijft bestaan.

WENDISCHE VROUWEN IN 'T SPREEWALD OP WEG NAAR DE KERK.

een visch. Wanneer de mensch een schip bouwt, houdt hij zich aan hetzelfde beginsel; dit is blijkbaar het eenige middel om den druk der elementen — lucht en water — tot het geringste te beperken.

Trekvogels en zeilschepen lijken inderdaad in dit opzicht op elkaar, want ook het schip heeft in zijn voorstevenbeeld als 't ware een leider, maar in geen van beide gevallen is die leider voor leiding en bestuur van het geheel aansprakelijk.

De ganzen zijn nooit beroemd geweest om haar verstand, maar gezamenlijk, als een „vlucht” ganzen, zijn ze listig genoeg in wigvorm te vliegen; ze doen nooit anders, en onder de bedrijven gakken ze voortdurend (Anser all'fro. 3). Dit is niet het roepen van een aanvoerder, want ze doen het allemaal. 't Geluid doet denken aan dat van een troep jachthonden, die hun wild op 't spoor zijn. Deze gewoonte, volgens mij zuiver automatisch en onbewust, dient om ze bij elkaar te houden — binnen de grens der telepathie. Hetzelfde kan men zeggen van den zooeven genoemden troep honden.

Ganzen en eenden houden zich steeds aan hun oude manier van vliegen en daarom kan men ze al op grooten afstand herkennen. Maar plevieren winnen het toch in volmaakte eenheid van handeling bij 't uitvoeren van allerlei kunststukjes in de lucht. De goudplevier lijkt, op een afstand boven 't terrein waar ze haar voedsel zoekt, een nevelig wolkje tegen

de lucht, soms donkerder, dan weer lichter. Dit wisselen van tint gebeurt in een ommezien. Terwijl de vlucht omzwenkt, blikkert de lichte onderkant van de vleugels bij 't naar boven keeren en steekt af bij de donkerder veeren. Dit kan men nog waarnemen (en het zou niet te zien zijn wanneer die heele dichte massa niet als één vogel zwenkte), nadat de zwerm eigenlijk al uit 't gezicht is. Bspied de plevieren nu eens van dichtbij en let op hoe elke vogel op zijn plaats blijft, terwijl het aaneengesloten geheel in allerlei vormen wendt en keert. Nu ziet men ze hoog in de lucht stijgen — horizontaal

blijven vliegen, plotseling omlaag duiken, langs den aardbodem scheren, weer opstijgen en eindelijk in V-vorm verdwijnen.

Ofschoon deze bewegingen met ongelooflijke snelheid worden uitgevoerd, hebben er geen botsingen plaats, er is geen gebroddel, wat toch stellig niet kon uitblijven als elk van die, om maar eens iets te noemen, tweehonderd vogels op z'n eigen houtje bezig was en mooi gelijk met den aanvoerder trachtte te vliegen. 't Is een verwonderlijk gezicht, wel berekend den indruk na te laten, dat er in de natuur niets onmogelijk is.

In 't rijk der vogels merken we, evenals elders, op, dat sommige soorten als 't ware beter opgevoed zijn dan andere; hun manieren zijn beschaafder, ze eten netjes; hun kleed is dicht en nauwsluitend en van het allerbeste maaksel. Ze behoren inderdaad tot de aristocratie der vogels. Plevieren en hun soortgenooten hooren tot deze groep; ook hun zenuwstelsel is stellig fijn besnaard en gevoelig voor onbewuste indrukken.

Sommige kleinere strandvogels, zooals de kleine strandlooper, de alpen-strandlooper, de drieteenige strandlooper en de bontbek-plevier, zijn toonbeelden van sierlijkheid, zoo piekfijn is hun vederdos. De vlucht dezer vogels is te vergelijken met die der zoo straks genoemde plevieren. Wanneer ze op het kiezelstrand neerstrijken, is het tusschen al die steenen moeilijk ze van hun omgeving te onderscheiden. Zoo staan ze alle met den kop naar denzelfden kant gekeerd,

stokstijf; bij 't minste of geringste onraad stijgen ze onmiddellijk op en gaan er weer van door. Maar is alles rustig, dan ziet men hoe de vogels zich verspreiden, her-en-derwaarts over zand en steenen, om voedsel te zoeken, en zoo raken ze eenigszins uit elkaar. Dan is de band der telepathie, geloof ik, verbroken, en elke vogel doet wat hij wil.

Wanneer 't tijd is om naar een ander terrein te trekken, of als er een indringer bespeurd wordt, stijgen er een of meer vogels op, de rest vliegt oogenblikkelijk mee, de troep vormt zich weer en ze schieten gezamenlijk weg evenals ze gekomen zijn. Maar ze doen het niet op bevel van een aanvoerder.

Ofschoon ik geloof, dat telepathie in de geheele dierenwereld voorkomt, omvat „zielsvermenging”, als er sprake is van de vliegwijze, niet alle trekvogels, want ze is niet overal tot bescherming noodig.

Roeken bijvoorbeeld, die in groote troepen rondtrekken, hebben geen vaste vliegorde. Ze houden elkaar in 't oog, maar ze vliegen op een onverschillige, slordige manier; zelfs de oppervlakkige toeschouwer moet het verschil wel opmerken tusschen de rhythmische bewegingen van plevieren en het wanordelijk gevlieg van een troep roeken. Roeken timmeren bij uitstek aan den weg, trachten zich nooit te verbergen; ze maken zelfs met luid gerucht en veel vertoon aan ieder die het hooren en zien wil hun komst bekend. Ze geven

zich zooals ze nu cenmaal zijn. En dat is niet veel zaaks! Als buit tenminste niet; want door hun onsmakelijke, taai vleesch, met een laag stevingeplante veeren bedekt, zijn roeken weinig gezocht door de menschen of door roofvogels. In het feit dat ze niets waard zijn ligt inderdaad hun veiligheid. Een onderafdeeling echter der Corvidae, te weten de spreeuwen, zijn bekend om hun keurige vlucht, en deze berust op „zielsvermenging”. Het doet er niet toe hoe groot de troep is — dat is meestal niet te tellen — maar er wordt in volmaakte orde gevlogen. Weer is er niets, dat op de aanwezigheid van een aanvoerder zou wijzen. (*Wordt vervolgd*).

WIJNVERKOOPER IN DE CAMPAGNA BIJ ROME.

REGENDAG.

De regen druift en drupt van struik en boomen of striemt dan harder weer in vlagen over 't land Het riet, grijszwart gepluimd, ruischt aan der slooten kant, en raakt, diep-buigend, haast der larden zoomen.

Aan trieste, grauwe luchten gaan en komen de wolken al maar door, laag drijvend boven 't land, in wilde vaart steeds jagend naar der kimmern rand, waaraan schijnbaar nooit weer in purper' stroomen

het licht van nieuwen dageraad zal gloeien. Nooit weer lijkt 't sprank'lend zonnelicht te vloeien langs boom en struik en langs 't gebloemt' van veld en wei.

Doch neen! Hoe troost'loos alles ook mag lijken, eens zal aan hemelboog de zon weer prijken en juichen luid alom haar gouden melodij.

D. A. POSTEMA.